

מח' רש"י והרמב"ם בענין האפוד

[illegible]

ברמב"ם ה' כלי המקדש פ"ט ה"ט
 "האפוד רחבו כרוחב גבו של אדם מכתף
 לכתף וארכו מכנגד אצילי הידים מאחוריו
 עד הרגלים". ועי' בכס"מ (ה ח) "רש"י
 בפ"י התורה (פרשתנו) כתב באורך מעשה
 האפוד ויש קצת שינוי בין דבריו לדברי
 רבינו עיי"ש". וביאור כוונתו, דבמדת רחבו
 כ' רש"י (כח, ו) "כמדת רוחב גבו של אדם
 ויותר", ועוד כ' (שס, כו) "ונקפל הסינר לפני
 הכהן על מתניו וקצת כריסו מכאן ומכאן",
 וכ"ז דלא כהרמב"ם ש"רוחבו כרוחב גבו
 של אדם מכתף לכתף", דמשמע שלא יותר
 מזה. ובמדת ארכו כ' רש"י (שס) "וחוגר
 אותו כנגד לבו למטה מאציליו כו' ומגיע
 עד עקביו"; וזה דלא כהרמב"ם שכ' כנ"ל
 "ואורכו מכנגד אצילי הידים מאחוריו עד
 הרגלים". ונ"ל דאף שאין בין רש"י לרמב"ם
 אלא "שינוי קצת", באמת הוא שינוי מהותי
 התלוי בהגדרת האפוד בכלל.

שטרח לפרש על "חושן" - "והוא תכשיט כנגד הלב" (והרי הודעת מקום לבישתו אינה ענין לכאור' לפירוש התיבה עצמה הנצרך כאן, בהתאם למטרת פירוש רש"י, אלא), ודאי רצה לסלק בזה קושי בהבנת המקרא, והוא, דאי תימא כההבנה הפשוטה (וכדסברי הנך מפרשים) דכיון שהחושן הלא תכשיט הוא שוב נימא דעיקר הגדרתו ותוארו הוא תכשיט ולא "בגד" כלל (ועיי' עוד להלן בזה), ואזי יוקשה היאך נמנה בכלל "ואלה הבגדים" דאמר קרא כאן, וזהו דקמ"ל רש"י במש"כ שמקומו "כנגד הלב", רוצה לומר דזהו מקום לבישת בגדים, ולהכי שפיר מיושב הא דנכלל בתואר "ואלה הבגדים". ונמצא כבר מחוור היטב לדידיה דרש"י הא דשאני הציץ מכל שאר הבגדים, כי הוא אכן אינו שוה במהותו לכל השאר (דעיקר הגדרתם "בגדים" לרש"י), דה"ה תכשיט ומונח על המצח שאינו מקום לבגדים, ולהכי לא נמנה כלל ועיקר במנין "אלה הבגדים".

ומעתה י"ל נמי בדעת הרמב"ם לענין חושן ואפוד, בהקדים מש"כ התוס' בשבת נו: בשם הערוך בדין "איסטמא אין בה כלאים", דאיסטמא היא חתיכה של בגד מזהב וקבועין בה אבנים טובות ומרגליות שאין הבגד עיקר כ"א הזהב ואבנים טובות, ומהאי טעמא אין בה משום כלאים. ומבואר דדין כלאים לא נאמר אלא בדבר שגדר בגד עליו משא"כ דבר שמעיקרא תוארו והגדרת כל כולו הוא תכשיט; וא"כ א"ש הא דליתא כלאים בבגדי כה"ג הללו, חושן ואפוד, כי י"ל דיסודו נובע מתוך מה שהרמב"ם פליג ארש"י וס"ל כשאר המפרשים דבגדי כהונה עיקר הגדרתם בתורה הוא השם והתואר תכשיט (עיי' לשונו בהל' כלי המקדש ח, ד ובסהמ"צ מ' ע' לג), ודו"ק היטב במה שבפ"ט

והנה דברי הרדב"ז אינם עולים יפה לפי מה שמסיק הכס"מ גופיה שם בהך דינא דבקשין ליכא כלאים, "דלא אמרו כן (כיומא סט) אלא להצעה דלא מיתסרא אלא מדרבנן אבל להעלאה דאסורא מדאורייתא אפי' בקשין אסור". וגם יל"ע בתי' הרדב"ז מהא דכ' בעל המאור בביצה יד. דאפוד וחושן חשיבי לענין זה רכין ולא קשין "לפי שהיו עשויין ללבישה".

ונ"ל דבאמת תלוי הענין בחקירה כללית בגדר בגדי כהונה דכה"ג, שנא' בהם בפרשתנו "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת", ויש לדון אי עיקר הגדר הוא בגדי קדש, ורק שהם בגדים שנעשו באופן נאה ויפה ומיוחד, מזהב ותכלת כו', ובמדה וציור ע"ד בגדי מלכות, שעיי"ז הם "לכבוד ולתפארת"; או שי"ל בהיפוך, דעיקרם ומהותם העצמית הוא מה דהוו "לכבוד ולתפארת" - תכשיטים (ולא לבושים ובגדים סתם), אלא שנעשו תכשיטים אלו בצורת בגדים.

והנה הרבה ממפרשי המקרא הקשו אמאי לא מנה הכתוב בפרשתנו "ואלה הבגדים אשר יעשו חושן ואפוד גו'" גם הציץ, עיי' מה שתירצו ואכ"מ, וצע"ג שנתעלם רש"י מן הקושיא אף שדרכו לסלק כל קושי העולה בפשט המקראות. וי"ל דבאמת המפרשים הקשו כן רק משום שנקטו דעיקר גדר הבגדים הוא תכשיטים, ולהכי היה הציץ צריך להמנות עמהם שהרי כל כולו הוא מין תכשיט (עיי' שבת סג, וראה ראב"ע ובחיי פרשתנו כח, ד ועיי' תוד"ה ת"ש נויר נד ובמ"ש עליו במגדל עז הל נזירות ז, ח); ומעתה י"ל דלרש"י הקושיא מסולקת מעיקרא כי כבר הודיענו רש"י דאיהו אזיל כאופן הא', דהוו בגדר בגדים, והוא במה

היא וא"א לומר שאין בו אלא חגורה לבדה שהרי נאמר (צו ח, ז) ויתן עליו את האפוד ואח"כ ויחגור אותו בחשב האפוד . . וא"א לומר שעל שם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד שהרי נאמר (פרשתנו כח, כז) שתי כתפות האפוד למדנו שהאפוד שם לבד והכתפות שם לבד והחשב שם לבד". והרי אף הרמב"ם הלך בדומה לו בצורת האפוד (אלא שב"קצת שינוי" כנ"ל) ולא ראינו שהדגיש שזהו דבר בלי מקור (כדרכו להוסיף בכיו"ב "יראה לי"), אכן עיי' בקרית ספר להרמב"ם דהדברים עולים מפשט המקרא; ומהו שהוצרך רש"י לומר דהוא חידוש מדיליה.

ונראה בכוונת רש"י דבא בהמשך לשיטתו הכללית דעיקר מהותם של בגדי כה"ג הוו בגדר לבושים ולא תכשיטים, ובעי לחדש מהו גדר ה"לבוש" וה"בגד" שבאפוד, שהוא אף יותר חד מבחושן (ששם ביאר דהא דהוי בגדר לבוש הוא רק משום מקומו, כנ"ל), דהנה כפ' תרומה (כה, כז) כ' "חושן ואפוד מפורשים בואתה תצוה והם מיני תכשיט", והרי כן מובן מפשטות הכתובים בפרשתנו, שחושן ואפוד אינם לבושים רגילים סתם, כ"א תכשיטים לנוי וליופי, לכבוד ולתפארת; ומעתה היה אפ"ל דגדר האפוד דומה להחושן, שהוא כנ"ל "תכשיט כנגד הלב" (היינו דמצד ענינו כשלעצמו ה"ה תכשיט אלא שמ"מ מוגדר כבגד מאחר שמקומו על הלב, כנ"ל), דכמו"כ האפוד הוא תכשיט כנגד מקום מסויים בגוף (ורק משום הכי נכנס במנין "אלה הבגדים"), אבל לא לבוש מעיקרו, וכמובן מפשטות הכתובים דחושן ואפוד קשורים זב"ז ויש לדמותם. ועי' קאי "ולבי אומר לי" (ולא על עצם התבנית שכבר הוכיחה מן הכתובים), דקמ"ל שהאפוד הוא

מהל' כלי המקדש הקדים הרמב"ם ופתח במעשה הציץ לפני שאר בגדי כה"ג, די"ל שהוא לפי שס"ל דעיקר גדר הבגדים הוא תכשיט, ולהכי פתח בציץ שהוא הבולט והמיוחד ביותר בגדר זה דתכשיט (וכנ"ל דהציץ לכו"ע תכשיט הוא), וגרר אחריו שאר הבגדים להורות שאף הם עיקר מהותם היא תכשיט כמו הראשון שבו פתח, וק"ל. ומעתה יש לחדש דלדידיה דהרמב"ם הנה החושן והאפוד נשארים אך בהגדרה זו לבדה, ולעולם תכשיט הם ולא בגדר בגד, והרי איסור כלאים לא נאמר אלא בבגד כנ"ל.

[אולם באמת שמא י"ל דאין תירוצו הנ"ל עולה יפה לדין כלאים אלא בחושן שהוא תכשיט גמור ולא באפוד שהוא בגד שבגדר תכשיט, כמשי"ת להלן החילוק בזה. ועצ"ע. אבל ראה בצפ"נ להל' כלאים פ"י הי"ב יתד גדול לענינו, דביאר שם שבגדי זהב כיון שעיקר לבישתם נכנסת בגדר מצוה שוב אין עליהם כלל גדר ותואר בגד, עד שאין בהם משום כלאים (ועיי"ש עוד מש"כ לענין דברי התוס' דלעיל), ודון מיניה ואוקי באתרן גבי דבר שגדרו תכשיט יוצא מתואר בגד].

והנה רש"י בד"ה ואפוד כתב "לא שמעתי ולא מצאתי בבריי"א פי' תבניתו ולבי אומר לי שהוא חגור לו מאחוריו רחבו כרוחב גב איש כעין סינר שקורין פירצינ"ט שחוגרות השרות כשרוכבות על הסוסים כו". וצ"ע מש"כ "ולבי אומר לי" דמשמעו שמחדש מדעת עצמו צורת האפוד בלי מקור, שהרי בהמשך פירושו מביא ראיות מהפסוקים עצמם להכריח פרטי צורת תבניתו, וז"ל "נאמר (ש ב ו, יד) דוד חגור אפוד בד למדנו שהאפוד חגורה

דלדעת רש"י דהאפוד הוא (בעיקר) לבוש, ומשום צניעות יתירה דכה"ג, לכן ס"ל במדת ארכו שהיה ממתניו למטה מאציליו, ולא למעלה מזה דלא שייך שם ענין הצניעות, וכן ס"ל ד"מגיע עד עקביו" משום צניעות, וכן ס"ל במדת רחבו דהיה "כמדת רוחב גבו של אדם ויותר", "נכפל הסינר לפני הכהן על מתניו וקצת כריסו מכאן ומכאן", דזהו משום שהיה בגדר לבוש לכה"ג.

משא"כ לדעת הרמב"ם, שהאפוד הוא (בעיקר) בגדר תכשיט, הרי אין טעם לחדש פרטים הנ"ל במדת ארכו ורוחבו שמשמש יותר כלבוש, אלא ס"ל שהוא תכשיט שלבוש במקום מסויים בגוף, ולכן "רוחבו כרחוב גבו של אדם מכתף לכתף (ולא יותר מזה) וארכו מכנגד אצילי הידים מאחוריו עד הרגלים (ולא עד עקביו)".

ועדיין יל"ע אמאי להרמב"ם מדת ארכו "מכנגד אצילי הידים", דלא כרש"י שמתחיל למטה מאציליו. ובאמת גם זה יובן לפמשנ"ת, די"ל דלהרמב"ם האפוד הוא בגדר תכשיט כהחושן, ושוב אין האפוד והחושן ב' תכשיטים נפרדים (לגמרי), אלא מהוים ביחד תכשיט שלם (ועיי' מש"כ בספ"י מהל' כלי המקדש, דשאלה באורים ותומים ורוח הקודש שבו היה באפוד וחושן יחדיו), ולהכי מתחיל "מכנגד אצילי הידים", שזהו המקום שהחושן מונח בו, דנמצא שבמקום שמסתיים זה מתחיל זה ומשלימים לתכשיט א' (עיי' היטב ל הרמב"ם שם ט, יא). משא"כ לרש"י אינו דומה לגמרי החושן לאפוד, כנ"ל, ואין יסוד לנקוט דהווי משלימים לדבר אחד עד שנכריח דהתחלת זה במקום שמסתיים זה.

תכשיט שאינו רק כנגד מקום מסויים בגוף (ע"ד החושן) אלא תכשיט (לנוי וליופי) שמשמש כלבוש ממש (ועיי' היטב ל גור אריה על רש"י תרומה שם בסופו); היינו ד"לבי אומר ל"י קאי אמ"ש אח"כ "שהוא חגור לו מאחוריו כמין סינר". שחוגרות השרות כשרוכבות על הסוסים", היינו לבוש (סינר) ממש.

וזהו גם שטרח וביאר "שחוגרות השרות כשרוכבות על הסוסים", דלכאור' אחר שכבר כתב "כעין סינר", והוסיף גם פירושו בלע"ז, אמאי נצרך גם לתיאור זה, אלא שבזה ביאר יותר גדר (וטעם) הלבוש שבאפוד, דמצד א' הוא לבוש מיוחד של גדלות "שחוגרות השרות", ובמילא הוי בגד "לכבוד ולתפארת" ובדומה לחושן שהוא תכשיט, בגד של מלכות. אבל לאידך אינו דומה לחושן, דאפוד הוא מה שלובשות כשרוכבות על הסוסים, דאז לובשות בגדים לצניעות יתירה (היפך ענין התכשיטים ש(עיקר) זמנם הוא בעת וכדי להראות העמים והשרים וכו'). דמזה מובן לגבי הכה"ג, דאין האפוד רק בגדר תכשיט, כ"א תכשיט שהוא סוג של לבוש שהכה"ג לובש משום צניעות יתירה דכה"ג (וע"ד צניעות יתירה שמצינו באבני מזבח דוקא שלא יעלו בו הכהנים במעלות, ואף שהיו לבושים במכנסיים).

והעו"ה מכל הנ"ל לענין אפוד, דלש"י הרמב"ם האפוד הוי בגדר תכשיט לגמרי (עד דמקום לומר דלדידיה להכי לית ביה משום כלאים, כדלעיל), ולש"י רש"י הוי בגדר בגד ולבוש. ומעתה יתחוורו היטב השינויים בתבניתו בין רש"י להרמב"ם.